

Tabellen

Determinatietabel voor de bijen van het genus *Colletes* in Nederland

Jan Smit

Inleiding

De sectie Hymenoptera heeft als één van de doelstellingen het stimuleren van de uitgave van Nederlandstalige determinatietabellen voor Hymenoptera. In voorgaande nummers van Bzzz zijn reeds tabellen verschenen voor het determineren van de genera van de bladwespen van Ad Mol (Mol 2002a, 2002b, 2003) en van bijen van de genera *Anthophora* (Nieuwenhuijsen 2007) en *Hylaeus* (Nieuwenhuijsen & Raemakers, 2009). De tabel hieronder is een verdere uitwerking van de deeltabel voor de *Colletes succinctus*-groep die in Bzzz 28 is verschenen (Smit & Wilde 2008). Bij het samenstellen is mede gebruik gemaakt van de tabellen van Noszkiewicz (1936) en Amiet et al. (1999).

In ons land komen 9 soorten bijen voor, die behoren tot het genus *Colletes*:

- Colletes cunicularius* (Linnaeus 1761) - grote zijdebij
- Colletes daviesanus* Smith 1846 - wormkruidbij
- Colletes fodiens* (Geoffroy in Fourcroy 1785) - duinzijdebij
- Colletes halophilus* Verhoef 1943 - schorzijdebij
- Colletes bederae* Schmidt & Westrich 1993 - klimopbij
- Colletes impunctatus* Nylander 1852 - ijszijdebij
- Colletes marginatus* Smith 1846 - donkere zijdebij
- Colletes similis* Schenck 1853 - zuidelijke zijdebij
- Colletes succinctus* (Linnaeus 1758) - heizijdebij

Determinatietabel

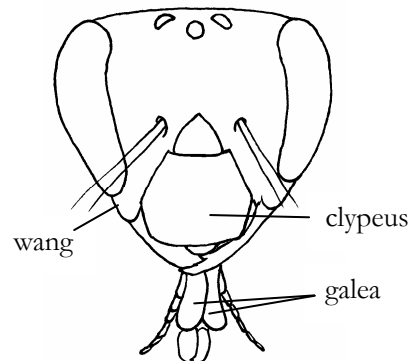
1. Vrouwjes: abdomen met 6 tergieten, antenne met 12 leden 2
- Mannetjes: abdomen met 7 tergieten, antenne met 13 leden 10

Vrouwjes

2. Tergiet 1 niet dicht bestippeld, afstand minstens dubbel zo groot als de stippels zelf (Fig. 2)..... 3
- Tergiet 1 heel dicht bestippeld. Afstand tussen de stippels hoogstens zo groot als de stippels zelf (Fig. 3). 5

Opmerkingen

Bij het prepareren is het belangrijk er voor te zorgen dat de tong van het dier uitgestoken is en dat de galea van de maxillen (Figuur 1) goed te zien zijn. Bij de mannetjes moet het zesde sterniet goed zichtbaar zijn. De genitaliën moeten goed uitgeprepareerd worden. Wanneer deze naar buiten worden getrokken, komt ook sterniet 7 naar buiten. Zorg dat dit ook goed te zien is. De afbeeldingen van de sternieten in de tabel zijn van onderen getekend. Bij oudere exemplaren kan de beharing afgesleten zijn. In de tabel is bij de vrouwtjes bij enkele soorten aangegeven op welke plant ze het stuifmeel verzamelen. Voor het halen van nectar kunnen ze ook andere planten bezoeken.

Figuur 1. Kop *Colletes bederae*.

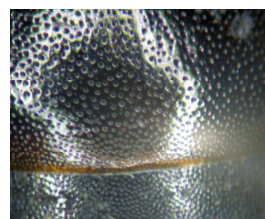

Fig. 2. *Colletes daviesanus*, vrouwtje bestippeling tergiet 1

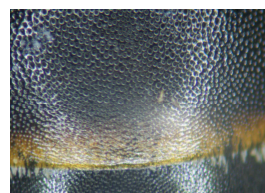

Fig. 3. *Colletes succinctus*, vrouwtje bestippeling tergiet 1

3. Geen bandjes van aanliggende haren op de tergieten.
Abdomen dicht en lang behaard. Grote soort, 11,5-15 mm. *Colletes cunicularius*
- Tergieten 2-6 met bandjes van aanliggende haren op de achterranden. Kleinere soorten..... 4
4. Wangen op het smalste deel hoogstens half zo lang als de dikte van de antenne (Fig 4). 8-11 mm
..... *Colletes daviesanus*
- Wangen op het smalste deel zo lang of langer dan de dikte van de antenne (Fig 5). 9-11 mm..... *Colletes impunctatus*
5. Clypeus dicht behaard, structuur van de clypeus niet zichtbaar door de beharing. Tergiet 2 zeer dicht bestippeld, bijna zonder tussenruimtes, mat. 9-11 mm.
..... *Colletes fodiens*
- Clypeus minder dicht behaard, structuur grotendeels zichtbaar door de beharing heen. Tergiet 2 meestal met glanzende tussenruimtes 6
6. Haarband op de eindrand van tergiet 1 in het midden versmald of smal onderbroken. Clypeus met lengterimpels. Op de plek waar de slaap overgaat in de achterkant van de kop zit een smalle richel. 8-9 mm.
..... *Colletes marginatus*
- Geen haarband op de eindrand van tergiet 1, alleen aan de beide zijanten een haarvlek..... 7
7. Tergiet 1 op het middendeel even grof bestippeld als op de zijkant van het mesonotum. Tergiet 2 veel fijner bestippeld. 9-11 mm. *Colletes similis*
- Tergiet 1 op het middendeel fijner bestippeld als het mesonotum. 8
8. Galea glad en glanzend. 10-12 mm.
Haalt pollen op struikhei (*Calluna vulgaris*).
..... *Colletes succinctus*
- Galea mat en gerimpeld 9
9. De rimpels van de clypeus lopen in de lengte en zijn naar de voorrand van de clypeus gericht (Fig. 6). Punctering van tergiet 2 is grover en dieper, de punten zijn even breed als de tussenruimtes. Haarbanden op de achterrand van de tergieten bij verse exemplaren wit. 11-13 mm.
Haalt pollen op zeeaster (*Aster tripolium*).
..... *Colletes halophilus*
- De laterale rimpels van de clypeus zijn naar het midden vooraan gericht (Fig. 7). Punctering van tergiet 2 is fijner en vlakker, de punten zijn kleiner dan de tussenruimtes. Haarbanden op de achterrand van de tergieten bij verse exemplaren geelbruin. 11-13 mm.
Haalt pollen op klimop (*Hedera helix*). *Colletes hederæ*

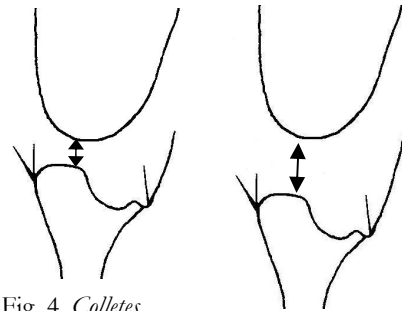

Fig. 4. *Colletes daviesanus*, wangbreedte

Fig. 5. *Colletes impunctatus*, wangbreedte

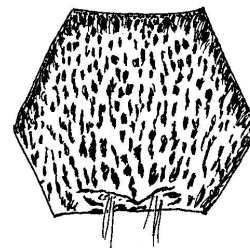

Fig. 6. *Colletes halophilus*, clypeus

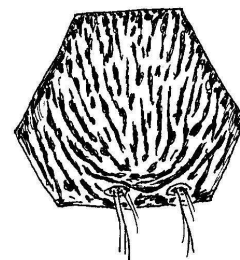

Fig. 7. *Colletes hederæ*, clypeus

Mannetjes

- 10. Tergieten lang behaard, zonder haarbanden op de eindrand. Achterrand van sterniet 7 op twee plekken diep uitgehold (fig 8). 11-14 mm..... *Colletes cunicularius*
- Tergieten met haarbanden op de achterranden.11
- 11. Sterniet 6 aan de zijkanten met een bultje.....12
- Sterniet 6 aan de zijkanten zonder bultje14
- 12. Bultjes op sterniet 6 tandvormig naar achteren uitstekend, met lange haren bezet (Fig. 9). Achterrand van sterniet 7 met sterke uitholling in het midden (Fig. 10). 7-9,5 mm. *Colletes daviesanus*
- Bultjes op sterniet niet tandachtig uitstekend, beharing kort (Fig. 11). Achterrand van sterniet 7 recht of licht uitgehold.....13
- 13. Doorzichtige lamellen van de valven afgerond (Fig. 13). Sterniet 7 zie Fig. 12. 7,5-10 mm..... *Colletes similis*
- Doorzichtige lamellen van de valven min of meer recht afgesneden (Fig. 14). Sterniet 7 zie Fig. 15. 8,5-10 mm. *Colletes fodiens*
- 14. Sterniet 6 aan de zijkant voor de achterrand zonder ovale groeven.15
- Sterniet 6 aan de zijkant voor de achterrand met ovale groeven (Fig. 16).16
- 15. Tergiet 1 en 2 verspreid, fijn bestippeld. Sterniet 7 zie Fig. 17. 7,5-10 mm..... *Colletes impunctatus*
- Tergiet 1 en 2 dichter bestippeld, tergiet 1 met veel grovere stippels dan 2. Sterniet 7 zie Fig. 18. 7-9,5 mm. *Colletes marginatus*
- 16. Galea glad en glanzend. Achterrand van sterniet 7 licht boogvormig uitgerand (fig 19). 8-11 mm. *Colletes succinctus*
- Galea mat en gerimpeld17
- 17. Opmerking: Zonder vergelijkingsmateriaal zijn de beide volgende soorten bijna niet uit elkaar te houden.
Puntering van tergiet 2 grover en dieper. Haarbanden op de achterrand van de tergieten bij verse exemplaren wit. 8-12 mm. *Colletes balophilus*
- Puntering van tergiet 2 fijner en minder diep. Haarbanden op de achterrand van de tergieten bij verse exemplaren geelbruin. 8-12 mm. *Colletes bederae*

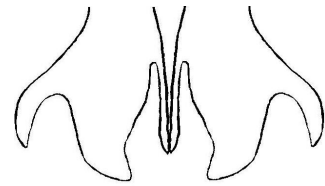

Fig. 8. *Colletes cunicularius*, man, sterniet 7

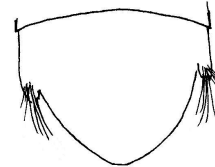

Fig. 9. *Colletes daviesanus*, man, sterniet 6

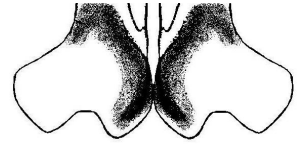

Fig. 10. *Colletes daviesanus*, man, sterniet 7

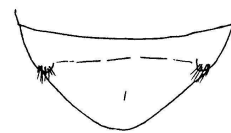

Fig. 11. *Colletes fodiens*, man, sterniet 6

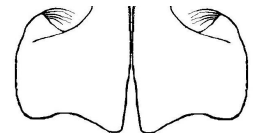

Fig. 12. *Colletes similis*, man, sterniet 7

Fig. 13. *Colletes similis*, man, lamellen valven

Fig. 14. *Colletes fodiens*, man, lamellen valven

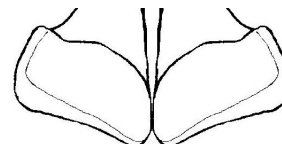

Fig. 15. *Colletes fodiens*, man, sterniet 7

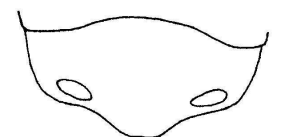

Fig. 16. *Colletes succinctus*, man, sterniet 6

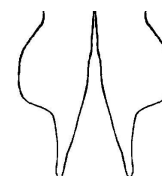

Fig. 17. *Colletes impunctatus*, man, sterniet 7

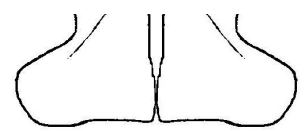

Fig. 18. *Colletes marginatus*, man, sterniet 7

Fig. 19. *Colletes succinctus*, man, sterniet 7

Literatuur

- Amiet, F., A. Müller & R. Neumeyer, 1999. Fauna Helvetica 4, Apidae 2 (*Colletes*, *Dufourea*, *Hylaeus*, *Nomia*, *Nomioides*, *Rhopitoides*, *Rhopites*, *Sphecodes*, *Systropha*). - Schweizerische Entomologische Gesellschaft, 219 p.
- Mol, A., 2002a. Overzicht van de families en genera van de Nederlandse bladwespen (Symphyta). I. - Bzzz 15: 9-26.
- Mol, A., 2002b. Overzicht van de families en genera van de Nederlandse bladwespen (Symphyta). II. - Bzzz 16: 45-60.
- Mol, A., 2003. Overzicht van de families en genera van de Nederlandse bladwespen (Symphyta). III. - Bzzz 18: 31-43.
- Nieuwenhuijsen, H., 2007. Determinatietabel voor de Nederlandse *Anthophora*-soorten. - Bzzz 26: 73-76.
- Nieuwenhuijsen, H. & I. Raemakers, 2009. Tabel voor de bijen van het genus *Hylaeus* in Nederland. - Bzzz 29: 28-36.
- Noszkiewicz, J., 1936. Die palearktischen *Colletes*-Arten. - Prace Naukowe Wydawnictwo Towarzystwa Naukowego we Lwowie 3: 1-531.
- Smit, J. & A. de Wilde, 2008. De klimopbij (*Colletes hederæ*) is de Westerschelde over. - Bzzz 28: 48-50.

Colletes hederæ, vrouwtje op klimop in Westkapelle. Foto Albert de Wilde